

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(25x1)	—	25 נקודות
פרק שני	—	נובלות של עגנון ודרמה	—	(35x1)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט ושירת ביאליק,	—	(20x2)	—	40 נקודות
		השירה העברית במאה ה-20)		סה"כ	—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של

היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין להדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-3.

1. מעשה חכמים

קרא את מעשה החכמים "רבי שמעון בן אלעזר והמכוער" שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

מעשה ברבי שמעון בן אלעזר שבא ממגדל גדר מבית רבו,

והיה רכוב על החמור ומטיל על שפת הים,

והיה שמח שמחה גדולה שלמד תורה הרבה.

נודמן לו אדם אחד שהיה מכער ביותר.

אמר לו: ריקה, שמא כל בני עירך מכערין כמותך? 5

אמר לו: לך אמר לאמן שעשני, כמה מכער כלי זה שעשית.

בין שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפניו,

אמר לו: נענית לך, מחל לי.

אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך

ותאמר לאמן שעשני: כמה מכער כלי שעשית. 10

והיה מטיל אחריו כחצי מיל.

בין שהגיע לעירו יצאו אנשי עירו לקראתו.

אמרו לו: שלום עליך רבי.

אמר להם: למי אתם קוראין רבי?

אמרו לו: לזה שמטיל אחריו. 15

אמר להם: אם זה רבי — כמותו אל ירבו בישראל.

אמרו לו: מפני מה?

אמר להם: כך עשה וכך עשה לי.

אמרו לו: אף על פי כן, מחל לו.

אמר להם: הריני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן. 20

מיד נכנס רבי שמעון בן אלעזר לבית המדרש

ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו.

א. בהתנהגותן של שתי הדמויות המרכזיות במעשה חכמים זה באה לידי ביטוי גאוה.

הסבר והדגם קביעה זו על פי מעשה החכמים. (18 נקודות)

ב. לפניך משפט שאומר המכוער לאנשי עירו: "אם זה רבי – כמותו אל ירבו בישראל"

(שורה 16).

מהו האמצעי האמנותי במשפט זה?

הסבר את התרומה של אמצעי זה להדגשת עמדתו של המכוער. (7 נקודות)

סיפור קצר

2. "המפתח" / יצחק בשביס־זינגר

לפניך חלומה של בסי מסיום הסיפור. קרא אותו וענה על השאלה שאחריו.

במהרה נשתררה דממה וסם הופיע. היה זה לא יום ולא לילה – אור דמדומים מוזר. בחלומה בסי ידעה כי סם מת, אך בדרך מסתורית כלשהי הצליח לחמוק מקברו ולבקרה [...] הם נדדו בחלל ללא שמים, ללא אדמה, במנהרה מלאה עיי מפולת – שברי מבנה חסר שם – פרוזדור אפל ומתפתל, עם זאת מוכר איכשהו [...] היה זה כמו בליל ירח הדבש שלהם, ובעל המלון הולידם אל חדר כלולותיהם. היא שמעה אותן המילים שאמר להם אז, באותו קול ובאותה נעימה: "אין צורך פה בשום מפתח. פשוט היכנסו – ומזל טוב!

הסבר כיצד חלום זה משקף את השינוי שחל בנפשה של בסי ובהשקפת עולמה.

3. סיפור עברי קצר

שניים מתפקידיה של הדמות המשנית ביצירה הם להאיר את הדמות המרכזית ולהניע את העלילה.

תאר דמות משנית בסיפור עברי שלמדת, והסבר כיצד שני תפקידים אלה באים לידי ביטוי בסיפור.

פרק שני – נובלות של עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 4-8.

נובלות של עגנון

4. "תהלה"

ענה על שני הסעיפים א- ב.

בחייה של תהילה שלובים חטא, סבל ומאמץ לתיקון.

א. כתוב מהו החטא, ותאר את הסבל של תהילה בעקבות חטא זה. (20 נקודות)

ב. תאר את מאמציה של תהילה לחולל תיקון. (15 נקודות)

5. "והיה העקוב למישור"

בסיום הנובלה מביא המספר את דבריו של השל"ה הקדוש. קרא אותם וענה על שני הסעיפים

א-ב שאחריהם.

דעו בני שהמפתחות מסורים בידי אדם ויש בזה סוד כמוס כי ממש בידי האדם נתונים הם המפתחות

החיצוניים והמפתחות הפנימיים.

א. הסבר כיצד דברים אלה באים לידי ביטוי בעלילת הנובלה, ובסס את תשובתך על שתי

דוגמאות ממהלך העלילה (בתשובתך אל תדגים מסיום הנובלה). (24 נקודות)

ב. הסבר את הקשר בין דברים אלה ובין סיום הנובלה. (11 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

דרמה

6. "ילדי הצל" / בן-ציון תומר או "בית בובות" / הנריק איבסן

לאמצעים לא מילוליים (כמו תפאורה, אביזרי במה, צלילים) יש תפקיד חשוב בבניית המשמעות של מחזות מודרניים.
בחר בשלושה אמצעים כאלה מן המחזה שלמדת ("ילדי הצל" או "בית בובות"), והסבר את תרומתם למשמעות המחזה.

7. "אנטיגונה" / סופוקלס

במחזות קלסיים רבים ההתנהגות חסרת הפשרות של הגיבור הטרגי מובילה אותו לאובדנו. הסבר והדגם קביעה זו על פי ההתנהגות של אחד מן הגיבורים ועל פי העלילה הטרגית במחזה "אנטיגונה".

8. "אויב העם" / הנריק איבסן

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א.** בחר מן המחזה "אויב העם" עימות בין שתי דמויות, המשקף את הקונפליקט המרכזי במחזה. תאר את העימות ואת העמדה של כל אחת מן הדמויות, והסבר כיצד בא לידי ביטוי בעימות זה הקונפליקט המרכזי במחזה. (25 נקודות)
- ב.** האם הקונפליקט במחזה נפתר? נמק והדגם את דבריך. (10 נקודות)

פרק שלישי — שירה (פיוט ושירת ביאליק, השירה העברית במאה ה־20)

(40 נקודות)

שים לב! מפרק זה (שאלות 9-14) עליך לענות על שתי שאלות:
על שאלה אחת מהפיוט או משירת ביאליק (שאלות 9-11), ועל שאלה אחת מהשירה העברית במאה ה־20 (שאלות 12-14).
(לכל שאלה — 20 נקודות; סה"כ — 40 נקודות)

פיוט ושירת ביאליק

ענה על אחת מהשאלות 9-11.

פיוט

9. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

מעוז צור ישועתי / מרדכי

מַעוֹז צוֹר יִשׁוּעָתִי	לֶךְ נָאָה לְשִׁבְחִי
תִּכְוֹן בֵּית תִּפְלָתִי	וְשֵׁם תּוֹדָה נִזְבַּחִי.
לַעֲת תִּכְיִן מִטְבַּחִי	מִצָּר הַמִּנְגַּחִי.
אֶז אֶגְמֹר	בְּשִׁיר מְזֻמָּר
חַיִּי מְרֹרוֹ בְּקִשִּׁי	בְּגִזּוֹן כֹּחִי כֹלֵה
וּבְיָדוֹ הַגְּדוֹלָה	בְּשִׁעְבוֹד מַלְכוּת עֲגֻלָּה
	הוֹצִיא אֶת הַסִּגְלָה
חֵיל פִּרְעֵה	וְכָל זָרְעוֹ
	יִרְדּוּ כְּאֶבֶן בַּמְצוּלָה:
דְּבִיר קִדְשׁוֹ הִבִּיאֲנִי	וְגַם שֵׁם לֹא שִׁקְטָתִי
וּבָא נֹגֶשׁ וְהִגְלֵנִי	כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי
וַיִּין רַעַל מִסְכָּתִי	כַּמַּעַט שֶׁעֲבַרְתִּי
קָץ בָּבֶל	זֶרְבָּבֶל
	לִקְחָ שְׁבָעִים נוֹשְׁעָתִי:
בָּרוֹת קוֹמַת בְּרוֹשׁ בְּקֶשׁ	אֶגְיִ בֶּן הַמִּדְבָּא
וְנִהְיָתָה לוֹ לְמוֹקֶשׁ	וְנִגְאֲנוּתוֹ נִשְׁבָּתָה
רֹאשׁ יְמִינִי נִשְׁאָתָה	וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מִחִיתָה
רַב בְּנִין	וְקִנְיָנִיו
	עַל הָעֶץ תִּלְחִיתָ:

יָנִיִּים נִקְבְּצוּ עָלַי
וּפָרְצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלִי
וּמְנוֹתָר קִנְקָנִים
אֲזִי בִימֵי חֲשָׁמַיִם
וְטָמְאוּ כָּל הַשָּׁמַיִם
נִעְשָׂה נֶס לְשׁוֹשָׁנִים

בְּנֵי בֵּינָה יָמֵי שְׁמוֹנָה קָבְעוּ שִׁיר וְהַנָּגִים:

חֲשׁוֹף זָרוּעַ קִדְשָׁךְ
נָקִים נִקְמַת עֲבָדֶיךָ
כִּי אָרְכָה הַשָּׁעָה
וְקָרַב קֶץ הַיְשׁוּעָה
מֵאַמָּה הַרְשָׁעָה
וְאִין קֶץ לְזֹאת הַרְעָה

דַּחָה אֲדָמוֹן בָּצַל צֶלְמוֹן הֶקֶם רוּעִים שְׁבָעָה

לפניך ארבעה כינויים מן הפיוט: עֲגָלָה, בְּרוּשׁ, חֲשָׁמַיִם, שׁוֹשָׁנִים.

ציין מי מכונה ב**כל אחד** מכינויים אלה, והסבר באיזה הקשר כל כינוי מופיע בפיוט.

10. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שְׁלוֹם לְךָ דּוּדִי / ר' שלמה אבן-גבירול

שְׁלוֹם לְךָ דּוּדִי הַצַּח וְהָאֲדָמוֹן / שְׁלוֹם לְךָ מֵאֵת רַקָּה כְּמוֹ רִמּוֹן
לְקִרְאָת אַחוּתְךָ רוּיָן צָא נָא לְהוֹשִׁיעָה / וְצִלַּח כְּכֵן יִשִּׁי רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן
מָה לְךָ יִפְהַפֶּיָה כִּי תַעֲזָרֵרִי אֶהְבֶּה / וְתִצְלַצְלִי קוֹלְךָ כְּמַעִיל בְּקוֹל פְּעָמוֹן
הַעֵת אֲשֶׁר תַּחְפֹּץ אֶהְבֶּה אֶחֱשִׁינָה / עֵתָה וְעַלְיָךְ אֲרֹד כְּטַל חֶרְמוֹן

מערכת היחסים בין הדוברים בפיוט זה מעוצבת גם באמצעות שיבוצים משיר השירים.

בחר ב**שניים** משיבוצים אלה, והסבר כיצד הם מסייעים לעצב את מערכת היחסים בשיר.

שירת ביאליק

11. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

צַנַח לוֹ זִלְזַל / חיים נחמן ביאליק

צַנַח לוֹ זִלְזַל עַל-גֶּדֶר וַיָּנֶם –
כֹּה תִשֶּׁן אֲנֹכִי:
נָשַׁל הַפָּרִי – וַיִּמָּה-לִי וַיִּגְזְעִי,
וַיִּמָּה-לִי וַיִּשְׁוֹכִי?

נָשַׁל הַפָּרִי, הַפָּרַח כָּבֵד נִשְׁכָּח –
שָׁרְדוּ הָעָלִים –
יָרַגוּ יוֹם אֶחָד הַטַּעַר – וַנִּפְּלוּ
אֲרָצָה חֲלָלִים.

אַחֵר – וַנִּמְשְׁכוּ לֵילוֹת הַזֹּעָה,
לֹא מְנוּחָה וּשְׁנָת לִי,
בָּדַד אֶתְחַבֵּט בְּאֶפֶל וְאֶרֶץ
רֹאשִׁי אֶל-כֶּתֶלִי.

וְשׁוֹב יִפְרַח אֲכִיב, וְאֲנֹכִי לְבִדִּי
עַל-גִּזְעֵי אֶתְלָה –
שָׁרְבִיט קָרַח, לֹא צִיץ לוֹ וּפְרַח,
לֹא-פָרִי וְלֹא-עָלָה.

מהי המטפורה המרכזית בשיר? תאר את התפתחותה, והסבר את תרומתה להבנת המצב הרגשי של הדובר.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מהשאלות 12-14.

12. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא, אֲמַרְתִּי / רבקה מרים

גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא, אֲמַרְתִּי. וְשׁוּב אֲמַרְתִּי, גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא.
לְמָה שִׁקְרָה בְּעֶבֶר כּוֹנֵנִי. גַּם לְמָה שִׁטְרָם אֶרֶע.
וְאֲבוֹתִי שְׁחִיִּים וּמִתִּים, וְיִלְדֵי שְׁנוּלְדוֹ וְעוֹד לֹא
כָּל אֶחָד מֵהֶם, בְּקוֹלִי הַמְדַּבֵּר נָתַן אֶת קוֹלוֹ.
לֹא יִדְעֵתִי אִם הַדְּבָרִים שֶׁבִּפִּי
קָבְלָנָה הֵם, אוֹ שְׁאִילָה, בְּקֶשֶׁה וּתְחִנָּה
אִם שִׁיר שֶׁל הֶלֶל וְתוֹדָה בּוֹקֵעַ מַמְנִי, אוֹ נְהִי שֶׁל קִינָה
לֹא יִדְעֵתִי, אִם אוֹתָהּ נוֹצְתִיּוֹת שֶׁרִפְרָפָה עַל כְּתָפֵי
הִיא חֲבוּק שֶׁל קֶרֶב
אוֹ שְׂרֻטָּה, צְרִיכָה מְעַנָּה, הַמְרַמֶּזֶת, כְּגֵדָם כְּנָף, עַל הַסְתַּלְקוֹת הַשְּׂכִינָה –
אֵךְ הִיִּיתִי שָׂבָה וְאוֹמֶרֶת
שׁוּב
וְשׁוּב וְשׁוּב
גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא –
חוֹזֶרֶת הִיִּיתִי וְאוֹמֶרֶת, חוֹזֶרֶת וְשׁוֹנָה.

א. הארמו "גדול גיבור ונורא" פותח שיר זה וחוזר בו פעמיים נוספות.

ציין מהו המקור שממנו לקוח ארמו זה, והסבר את התרומה של הארמו להבנת השיר.

(12 נקודות)

ב. בחר באמצעי אמנותי משיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו", והסבר את תרומתו

להבנת השיר. (8 נקודות)

13. במשפחה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

וְהִילֵד אֵינָנוּ / יהודה עמיחי

בְּנִי, אֶתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
מִזְמָן לְזִמְן אֶתָּה מִדָּאִיג אוֹתִי
בְּקִבְעוֹת שֶׁהִיָּתָה צְרִיכָה לְהַרְגִיעַ אוֹתִי.

אֲנִי זֹכֵר שֶׁפַּעַם, כְּשֶׁהִיָּת קָטָן,
רָאִינוּ יַחְדָּו שֶׁרָפָה בְּמִלּוֹן גָּדוֹל.
הָאֵשׁ וְהַמִּים וְהָעֵשָׁן,
הַיְלָלוֹת וְהַצִּעְקוֹת וְהָאוֹרוֹת הַמְהַבְהִיבִים בְּטֶרוֹף,
כָּל אֵלֶּה חֲסָכוּ לִי הֶרֶבָּה דְּבוּרִים
עַל מָה הֵם הַחַיִּים. וְעַמְדָנוּ בְּדַמָּמָה.

אֲנִי שׁוֹאֵל אֶת עֲצָמֵי אִיפָּה הַחֲבִיא אָבִי
אֶת הַפֶּחַד שֶׁלּוֹ, אוֹלֵי בְּאֶרֶץ סָגוּר
אוּ בְּמָקוֹם אַחֵר מִחוּץ לְהֶשֶׁג יְדֵי הַיְלָדִים
אוֹלֵי עֵמֶק בִּלְבָבוֹ.

אֲבָל עֲכָשׁוּ אֶתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
אֲנִי מִחְפֵּשׁ אוֹתָךְ תָּמִיד,
הַפַּעַם בֵּין עֶרְפְּלֵי הַגָּלִיל הָעֲלִיוֹן,
אֲנִי אָבָא עֶרְפֵּל.
וְהִילֵד אֵינָנוּ, כִּי הוּא כָּבֵד מִכָּבֵד.

א. תאר את סצנת ה"שרפה במלון גדול" הנזכרת בשיר, והסבר את תרומתה לעיצוב הרעיון

המרכזי בשיר. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "במשפחה".

ציין והסבר את תרומתו של אמצעי אמנותי אחד להבנת משמעות השיר. (8 נקודות)

14. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שם, אִמְרָתִי / טוביה ריבנר

יֵצְאֵתִי מִבֵּיתִי הָאֲרָצִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי.
שֵׁם, אִמְרָתִי, שְׂכַבְתִּי עַל הָאָרֶץ
אָבֵן לְמִרְאֲשׁוֹתֵי נְמוּךְ מִן הָעֵשֶׂב
בְּעֶפְר הָאָרֶץ
הַכֹּל שֵׁם נִשְׁמַר.

עֲבָרְנוּ בְּהָרִים וּבְיַעְרוֹת וּבְעָרִים שְׁהִיוּ
מְעֻרוֹת וְהַמִּים נִקְווּ בְּדֶרֶךְ וְהַכְּבִישִׁים הָיוּ רָעִים.
הַמְּכוֹנִית דִּלְגָה עַל הַבוֹרוֹת

מָה הָאִוִּיר הַמְּתוֹק הַזֶּה? שׁוֹאֲלִים בָּנִי.
מָה הַטִּים הַנוֹפֵל מִהִקִּירוֹת.

אֵין דְּבָר, הַגִּידָה הַיְשִׁישָׁה בְּחֵלוֹן.
כָּאֵן גַּם הָעֵתִיר עָבַר. וְסִגְרָה אֶת עֵינֶיהָ הַיְבָשׁוֹת
כְּעוֹף הָעוֹלָה וְקוֹפֵל אֶת כְּנָפָיו וְצוֹלֵל.

כָּאֵן נוֹלְדָתִי, אִמְרָתִי לְבָנִי.
הוֹרִי וְזִקְנִי נוֹלְדוּ כָּאֵן קָרוֹב.
נוֹלְדִים. כָּאֵן הָיָה בֵּית
אִמְרָתִי לְבָנִי וְהָרוּם עָבְרָה
בֵּינִי לְבֵין הַמְּלִים.

יֵצְאֵתִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי, וּמָתִי
נֹאכֵל, שׁוֹאֲלִים בָּנִי, וְאִיפָּה
נִלְוֶן?

א. מהי התובנה המשתמעת מדבריו של האב בבית האחרון בשיר?

הסבר מה מביא את האב לתובנה זו. בסס את דבריך על שתי דוגמאות מן השיר.
(12 נקודות)

ב. בחר באמצעי אמנותי משיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה", והסבר את תרומתו
להבנת משמעות השיר. (8 נקודות)

בהצלחה!